

De Iustitia Et Iure ceterisq[ue] Virtutibus Cardinalibus

Lessius, Leonardus

Antverpiæ, 1632

3 Vtrum præter Iustitiam particularem sit aliqua Iustitia generalis,
quæ legalis dicatur, & quid illa sit.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72459](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72459)

dam aliarum impedienda. Mansuetudo enim temperat iram; unde iuuat illas virtutes, quarum functiones per iram impediri possent; vt Iustitiam, obedientiam, humilitatem. Fortitudo moderatur timorem, liberalitas pecuniarum amorem. Idem de ceteris esto iudicium.

8 Dico Secundo, Potest tamen Iustitia secundario moderari passiones, quatenus illa moderatio est medium necessarium ad finem ipsius intrinsecum, qui est reddere cuique ius suum.

Quomodo
Iustitia
possit esse
causa mo-
derationis
passionum.

Probatur Primo, Quia possum velle moderari iram, amorem pecuniae, & timorem ne alicui faciam iniuriam; & ex vi huius intentionis sequetur moderatio illarum passionum, absque interuentu intentionis, quae sit alterius virtutis: atqui intentio illa neminem laedendi est actus Iustitiae: ergo Iustitia etiam moderatur passiones.

Secundo, Quia omnis virtus ob suum finem intrinsecum potest quosuis actus externos aliarum virtutum ad illum idoneos imperare; vt ostensum est 1. 2. q. 17. a. 5. atqui moderatio passionum est medium idoneum & saepe necessarium ad finem intrinsecum Iustitiae, estque actus externus virtutis, cum non sit in voluntate: ergo Iustitia potest illam imperare. Itaque illa moderatio tunc formaliter erit actus Iustitiae, non autem temperantiae, vel mansuetudinis, vel fortitudinis; quia immediatè sequitur ex affectu Iustitiae, vt ostensum est 1. 2. q. 18. a. 6. dub. 1.

Iustitia at-
tingit me-
dium rei:
alia virtu-
tes medium
rationis.

9 Hinc colligi potest quò modo Iustitia dicatur attingere medium rei, reliquae virtutes medium rationis, de quo D. Thom. art. 10. Iustitia enim non spectat quidnam sit commensuratum suo subiecto secundum rectae rationis regulam; sed quid sit commensum rei, vel iuri alterius, vt nec minus nec amplius praestetur, sed aequale: Temperantia autem & Fortitudo spectant medium rationis; id est, quidnam iuxta rationis dictamen sit commensum subiecto, non excedens aut deficiens modum subiecti, unde medium in his est variabile pro varietate subiectorum: quod enim respectu vnius est medium & aequale; ad alterum est nimium, ad tertium est parum, itaque rationis examine hoc medium est inuestigandum, & ex consensu cum regula rationis statuendum. In Iustitia autem semper est idem medium, quaecumque tandem sit subiectum, quod ipsa afficit: quod medium consistit in aequalitate rei ad rem, (vt pretij ad rem venditam) vel proportionis ad proportionem: nempe vt talis sit proportio inter munera & onera communia, qualis est inter personas quibus haec distribuuntur. Vnde merito dicitur medium rei, non excedens, non deficiens ad Ius alterius.

DUBITATIO III.

Utrum praeter Iustitiam particularem sit aliqua Iustitia generalis quae legalis dicitur, & quid illa sit.

D. Thomas q. 58. art. 5. 6. 7.

Respondeo, Esse quamdam Iustitiam legalem, seu generalem. Ita docet hic D. Thom. art. 5. & Aristoteles lib. 5. cap. 1.

10 Ratio est, quia omnis pars Reipubl. dupliciter

potest ad alteram comparari. Primo, vt pars ad partem, cuius ad ciuem; & sic est Iustitia particularis quae hominem in hac habitudine pericit. Secundo, vt pars ad totum, scilicet ad ipsam Rempubl. sic est Iustitia generalis, quae hominem in habitudine ad Rempubl. pericit.

Sed tota difficultas est, quid sit haec Iustitia, quod eius officium, & quomodo ab aliis distinguatur. nam D. Thom. hic, & Soto l. 3. de Iustitia q. 2. a. 3. existimant quamdam esse virtutem particularem distinctam à ceteris omnibus, quae procuret bonum commune. Verum Andreas Vega l. 5. in Concil. Trid. c. 4. & multi alij putant esse complexionem omnium virtutum.

Notandum est, nos posse loqui vel de re ipsa, vel de mente Aristotelis, qui primus Iustitiae legalis nomine videtur vsus. Si de re ipsa loquamur.

Dico Primo, Non videri dubitandum quin sit aliqua particularis virtus bonum commune Reipubl. intuens & procurans, cui hoc nomen Iustitiae possit accommodari. Probat hoc satis D. Thomas art. 6.

Ratio est, quia velle & procurare bonum Reipubl. habet specialem rationem honesti & laudabilis, quae non inuenitur in functionibus aliarum virtutum: multo enim id est laudabilius quam curare priuata: ergo ad specialem virtutem pertinet; quae rectè dicitur Iustitia legalis. Iustitia, quia respicit quodammodo alterum, id est, Rempubl. Legalis, quia extendit se ad omnia quae lege sunt statuta propter bonum commune.

Secundo, Quisque ciuium quae est pars societatis ciuilis, eiusque fruitur commodis, speciali debito obstrictus est ad procurandum bonum illius societatis: (nam pars est propter totum, & bonum partis propter bonum totius) sed vbi est specialis ratio debiti, ibi etiam est specialis ratio virtutis, & quidem Iustitiae, cum sit ad alterum, & etiam de iis quae legibus sunt praecipita.

Tertio, Si quis negligat bonum commune quando versatur in periculo, vel praeparat ei priuatum commodum, peccat contra hanc Iustitiam: non tamen tenetur ad restitutionem, nisi ex officio ei incumbat huius boni conseruatio: quod signum est, hanc esse virtutem specialem distinctam à Iustitia particulari.

Dico Secundo, Probabile est hanc virtutem non distingui à virtute pietatis; quatenus per pietatem, patriae vel Reipubl. in qua viuimus, debitum cultum obsequiumque praestamus.

Probat, quia secundum D. Thom. Iustitia legalis est procurare bonum commune Reipubl. & ceteras virtutum functiones ad hoc destinare, quando opus est. v. g. si Reipubl. versetur in periculo, Iustitia legalis conatur omnibus modis eam tueri; imperat arti militari vt excogitet modos defensionis, pericula contemnit, sumptus annonae restringit, thesauros effundit: denique nihil non molitur ex affectu erga Rempubl. Sed haec omnia videntur esse officia pietatis in patriam, vel Rempubl. neque explicari potest quamnam alia virtus haec praestet: ergo pietas est illa virtus, quam D. Thom. Iustitiam legalem vocat, vel certè parum ab ea distinguitur.

Dices, Pietas aequè est in subditis ac in Principe: atqui Iustitia legalis non est aequè in vtroque, in Principe enim est principaliter, & architectonicòs; in subditis secundario & veluti in administris,

stris, vt docet D. Thom. art. 6. ergo sunt diuersae virtutes.

Respondeo, Maiorem non esse veram pietatis enim virtus quoad suas functiones externas (quae sunt, Reipubl. bonum procurare & conseruare) principalis & excellentiss est in Principe; idque ob duas causas. Prior est, quia Princeps, si consideretur vt prinata persona, est nobilissima pars Reipubl. pollens opibus, auctoritate, scientia rei militaris, aliisque praefidijs, quibus Reipubl. defenditur. & sic lege pietatis tenetur pro suis virtutibus Remp. tueri; ac proinde alios dirigere, sicut membrum nobiliss dirigit ignobiliora. Altera est, quia est Superior communitatis, cui ex officio incumbit publici boni curatio; & sic tenetur ad eadem obsequia externa pietatis, lege Iustitiae; hic enim non comparatur ad communitatem vt pars ad totum, sed vt pars ad partem. nam tota Reipubl. se habet ad Principem sicut particularis persona ad custodem, quem stipendio ad se tuendum & custodiendum conduxit; & ob hanc causam maximè procuratio boni communis pertinet ad illum *ἀρχὴν τῆς πόλεως*; nam ratione officij est in illo auctoritas iubendi & alijs praescribendi.

14 *Verius est distinguere pietate.*
Dico Tertio, Etl hac sententia probabilis sit, verius tamen est Iustitiam legalem à pietate distinguere, si nomine Iustitiae legalis cum D. Thoma & multis alijs intelligamus virtutem, quae spectat bonum publicum, quatenus debitum à parte toti. Probat, quia vbi est diuersa ratio debiti, ibi sunt diuersae virtutes: sed hic sunt diuersae rationes debitorum; nam longè strictiori & altiori debito pars obstringitur tot, & cuius Reipubl. quatenus ipsa est vnum corpus in quo ipse membrum, quam effectus obligetur causae suae secundariae, & homo suae patriae, ratione auxiliij quod ipsa ad eius ortum contulit. cuius signum est, quod quisque suam Reipubl. cuius est membrum, teneatur praesere parenti & vitae suae, cum tamen parens magis sit principium ortus quam patriae: atqui pietatis est curare bonum patriae, quia hoc officium est illi debitum ratione beneficiij ortus, quod ab ea accepimus: Iustitiae autem legalis est, idem bonum huc patriae, siue alteri Reipubl. cuius sumus ciues, procurare, quia id illi debetur ratione vinculi & nexus, qui est partis ad totum, & membri ad corpus; ergo sunt distinctae virtutes.

15 *Aristoteli videtur esse complexio omnium virtutum.*
Dico Quarto, Si verò de mente Aristotelis lib. 5. Ethic. cap. 1. & 2. vbi de Iustitia legali agit sit quaestio, videtur Iustitia legalis in subdito nihil esse aliud quam omnium virtutum complexio, quatenus legi obtemperat; in Superiore eadem complexio virtutum, quatenus inclinat illum vt curet leges seruari.

Prior pars est Eustratij in illum locum, Burid. q. 4. Gyraldi q. 5. in lib. 5. Ethic. & aliorum.

Probat, Primò, quia Aristoteles c. 1. dicit Iustitiam legalem non esse partem virtutis, (i. speciem aliquam) sed vniuersam virtutem: sicut iniustitia, inquit, legalis non est species malitia, sed vniuersa malitia. Addit, virtutem in genere, & Iustitiam legalem esse idem re, sed differre solum τὸ εἶδος, id est notionem & rationem, vt rectè Eustratius interpretatur. atqui non rectè diceretur de aliqua particulari virtute (etiamsi ipsa alias ad suum finem referret) non esse speciem virtutis, sed vniuersam virtutem; non differre à virtute in genere, nisi ratione.

Secundò, Ita se habet Iustitia legalis ad virtutem in genere, sicut iniustitia legalis (quam ipse *ἀνομία*, i. legis violationem vocat) ad malitiam in genere, vt idem Aristoteles docet: atqui violatio legis, & malitia sunt idem, et si ratione differant, ergo similiter Iustitia legalis & virtus.

Tertio, Iustitia legalis nihil aliud est Aristoteli, quam virtus vt legibus pareat, sicut iniustitia est legum violatio, seu *ἀνομία*: atqui omnis virtus legibus pareat; ergo collectio virtutum est Iustitia legalis.

Quarto, Aristoteles dicit legalem Iustitiam esse in maxima admiratione apud omnes homines; & prouerbiali versu dici, *Ἡ Ἰουστία ἑπισημωμένη ἐστὶν ὅλη ἡ ἀρετή*, qui sumptus est ex Theognide: atqui hoc proprie conuenit perfectae obedientiae, quae fit per complexionem virtutum. Itaque Aristoteles per Iustitiam legalem videtur intelligere obedientiam, non vt est virtus specialis, quae affectu praecipit facit opus; sed vt est virtus generalis. omnis enim virtus quatenus facit id quod lege praecipit est, est obedientia legis, etiamsi id faciat non affectu obedientiae, sed propriae honestatis: quicumque enim facit quod lex iubet, & vitat quod ipsa prohibet, legi obedit, & legem implet.

17 Altera pars probatur, quia omnis virtus inclinat in suum bonum eo modo quo potest. Temperantia enim non solum inclinat hominem vt ipse leges temperantiae seruet, sed etiam vt ab alijs seruari curet, si commodè potest. ergo tota collectio virtutum in Principe inclinat illum vt omnium virtutum leges à subditis seruari curet.

18 *Vi curet seruari leges, ex vniuersis causis potest esse debitum.*
Aduerte tamen, Superiorem posse multis modis inclinari vt curet seruari leges. Potest enim haec cura considerari Primò, vt debita ex officio, & sic ad eam inclinat Iustitia particularis. Secundò, vt debita ex eo quod sit praecipuum membrum Reipubl. & sic ad eam impellit virtus, quam D. Thomas vocat Iustitiam legalem. Tertio, vt debita patriae, quae genuit; & sic ad eam inclinat pietas. Quarto, vt debita ex honestate singularum virtutum, de quibus sunt leges; & hoc modo tota virtutum collectio inclinat ad eam curam. quatenus enim virtus, si potest, curat vt alius quoque sit virtute praeditus, vt dictum est. Quintò, vt debita ex inclinatione charitatis naturalis in homines; & sic ad eam inclinat charitas naturalis, quae etiam vocatur Iustitia: de qua Cicero de Finibus l. 5. *In omni honesto nihil est tam illustre, quam ipsa charitas generis humani, qua animi affectio suum cuique tribuens, & societatem conuentionis humanae aequè ac misericordiae tuens, dicitur Iustitia.* Idem dicendum de quouis alio officio erga Reipubl. potest enim in eo multiplex ratio debiti spectari.

19 *Ratio Iustitiae legalis videtur maximè conuenire obedientiae.*
Dico Quintò, Si qua virtus particularis vocanda sit Iustitia legalis, videtur hoc nomen maximè conuenire virtuti obedientiae. Probat, Nam ea quae Aristoteles hic tribuit Iustitiae legali, magis conueniunt obedientiae quam vlli alteri virtuti particulari.

Primò, quia Iustitia legalis obiectum secundum Aristotelem est id quod lege sancitum est, quod ille τὸ νόμιμον vocat: atqui id ipsum est obiectum obedientiae.

Secundò, quia obedientia competit esse in magna admiratione apud homines, esse instar Hepteri inter virtutes, & omnes virtutes complecti, (qua

(quæ Aristoteles tribuit Iustitiæ legali) quia omnes virtutes inserit, insertasque custodit.

Tertio, Rectè dici potest virtus vniuersa; quatenus inclinatur ad omnium virtutum functionem & materiam.

Quarto, Hæc virtus respicit alterum, id est, Superiorem; cuius legibus obedit, & bonum commune, quod consistit in legum custodia.

Denique Aristoteles nusquam alibi de obedientia agit; quali eam hic satis insinuauerit. In eadem sententiam apertè inclinatur D. Thomas quæst. 120. art. 2. ad 1.

DUBITATIO IV.

Vtrum Iustitia particularis rectè diuidatur in Distributiuam & Commutatiuam.

D. Thom. q. 61. art. 1.

Respondeo, Dico Primò, Rectè ita diuidi. Probat ex Aristotele 5. Ethic. cap. 2. vbi duas ponit Iustitiæ partes. quarum altera dirigitur in distributionibus, altera in commutationibus. Eadem est sententia communis Theologorum & Philosophorum. Sed difficultas est quomodo hæc species distinguantur.

Dico Secundò, Rectè distingui tali consideratione. In Republica est triplex habitudo. 1. partis ad partem. 2. totius ad partes. 3. partium ad totum. Nunc, virtus quæ singulas partes disponit ad bonum totius Reipubl. est Iustitia legalis, de qua dictum est. quæ verò disponit ad partem, est Iustitia particularis. Porro ad partem est duplex habitudo, nempe totius ad partem, & partis ad partem. Virtus quæ dirigit partem ad partem (i. ciuem ad ciuem) vt constituatur æqualitas inter ciues in actionibus, quibus inter se communicant, dicitur Iustitia commutatiua. quæ verò dirigit totum seu congregationem ad partes, in distribuendis per ciues rebus communibus, officijs, & oneribus, iuxta proportionem inter ipsos repertam, dicitur Iustitia distributiua. Hæc propriè & principaliter residet in Principe vel Magistratu, ad quem pertinet huiusmodi distributiones; in priuatis secundario, quatenus eos disponit vt iustam distributionem ament, eaq. legitimè facta acquiescant. Colliguntur hæc ex D. Thoma q. 61. a. 1.

Itaque distinguuntur hæc duæ species, Primò, quòd Iustitia commutatiua disponat priuarum hominum ad priuatum, vel eos qui se instar priuatorum habent. Iustitia distributiua, communitatem, vel eum qui communitatem representat, ad priuatum. Secundò, quòd illa dirigit commutationes, hæc distributiones. Tertio, quòd illa spectet conditionem rei alterius, vt ei reddat æquale: hæc conditionem persone, (vt sitne dives an pauper: nobilis an ignobilis: doctus an indoctus: idoneus ad officium an ineptus) vt secundum proportionem illarum conditionum fiat distributio. Quarto, finis intrinsecus: illius est, constituere æqualitatem inter datum & acceptum: huius finis est constituere æqualitatem inter proportionem & proportionem, vt eadem sit proportio inter res quæ distribuuntur, quæ est inter conditiones personarum quibus fit distributio; v. g. est aliquid dif-

tribuendum secundum dignitatem personarum: si is cuius dignitas est vt duo, accipiat 3. aureos; is cuius dignitas est vt quatuor, accipiet 6. cuius vt octo, accipiet 12. &c. Vide Aristotelem lib. 5. Eth. cap. 3. & 4. Hinc patet, quando militi datur stipendium, vel operarijs publicis merces à Republica, pro cuiusque merito, non dari per Iustitiæ distributiua, sed per commutatiua: quia non spectatur conditio personarum, sed operarum quas præstiterunt; & nihil aliud intenditur quàm vt in singulis constituatur æqualitas rei ad rem, scilicet mercedis ad operas. Vnde Respubl. non comparatur tunc ad illos vt totum ad partem: sed vt pars ad partem, vt cuius ad ciuem: subit enim rationem vnius personæ conducentis operas singulorum.

Dices, Cùm sit distributio bonorum communium secundum conditiones personarum, videtur etiam fieri per Iustitiæ commutatiua, & solum per accidens videtur resultare illa proportionum similitudo inter multos, cuius signum est, quòd si distributor aliquem fraudaret minus dando quàm postulabat eius conditio, faceret ei iniuriam; quàm tenetur sarcire per legem Iustitiæ commutatiua, vt docet D. Thom. q. 62. a. 1. ad 3. Hæc ergo erat violata.

Omissis varijs solutionibus Respondeo, Proportionum similitudinem seu æqualitatem non resultare per accidens, sed esse primario intentam à Iustitia distributiua, tanquam finem intrinsecum; sicut æquatio rerum primario intentam est à Iustitia commutatiua. Tamen interdum Iustitia distributiua in sua functione includit commutatiua, nempe quando fit distributio rerum, quæ stricto iure debentur, iuxta personarum conditionem, vt si quis relinquat centum aureos distribuendos studiosis alicuius Collegij pro cuiusque inopia, vel eruditione; Præses distributor, lege Iustitiæ commutatiua obligatur erga singulos; quamvis erga omnes teneatur seruare formam Iustitiæ distributiua, vt sit ea proportio elemosinæ ad elemosinam, quæ est inopiæ ad inopiam. vnde si alicui pauperiori minus dederit, tenebitur ex Iustitia commutatiua ei restituere ad iustam proportionem, non secus ac si donator ei an particulam reliquisset, v. g. 20. aureos, & Præses solum dedisset 5. hoc ipso enim quo donator vult talem proportionem fieri rectè seruari, singulis implicite assignat certam summam, iuxta proportionem inopiæ, quæ singulis deberetur lege Iustitiæ commutatiua.

Confir. Quia si pro vno solo fuisset facta assignatio, deberetur illi ex Iustitia commutatiua: ergo etiam deberetur quando fit pro pluribus secundum proportionem paupertatis, vel doctrine, nam æquè multum iuris quisque acquirit, ac si ipsi soli assignatio facta esset. Eadem ratio locum habet quando distribuuntur ararium commune alicuius Vniuersitatis vel Collegij in singulos pro cuiusque dignitate vel ordine, iuxta leges & consuetudines receptas. Itaque quando diuiditur aliquid stricto iure debitum, concurrunt in eodem actu Iustitia commutatiua & distributiua: distributiua, quatenus respicitur vt cuique detur secundum proportionem suæ dignitatis: commutatiua, quatenus respicitur vt cuique detur æquale iuri quod habet, quod ius ortum est ex leg. vel consuetudine, vel donantis dispositione, supposita cer-

Ex triplex habitudo in Republ. triplex virtus Iustitiæ.

21 Distinctio Iustitiæ commutatiua & distributiua.

22 Respub. sol. uens stipendia militi, utitur Iustitia commutatiua.

23 Iustitia distributiua interdum includit commutatiua.